

УДК: 330.3.001.76:339.54

<https://doi.org/10.32342/3041-2137-2025-2-63-2>

О.В. Пустовойт,

доктор економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ (Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-2095-064X>

Т.О. Осташко,

доктор економічних наук, член-кореспондент НААН України, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ (Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-5550-5864>

О.С. Биконя,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ (Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-5309-7032>

В.К. Олефір,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ (Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-4180-3435>

ПОВОЄННА ПОЛІТИКА СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ: ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ

Починаючи з 1960-х років, західні науковці збирають факти про динаміку та чинники повоєнного економічного відновлення країн, що розвиваються, які зазнали воєнної агресії, руйнувань економіки та людських втрат. Узагальнення зібраного фактажу дало змогу висунути обґрунтоване припущення про те, що в умовах хронічної нестачі власних фінансових ресурсів іноземна (міжнародна) допомога ставала основним чинником прискореного повоєнного відновлення національних економік. Найефективніше вона використовувалася там, де уряди здійснювали порівняно кращу фіскальну, монетарну, торговельну політику та формували інститут верховенства права. При цьому передбачалося, що бізнес самостійно знайде рішення, які напрями економічної діяльності варто розвивати, щоб максимізувати власні доходи. Підвищення рівня економічної активності в цих напрямках зумовить прискорення зростання національного економіки та зменшить період її повоєнного відновлення.

Теоретичною основою підготовки статті слугували роботи як західних, так і окремих вітчизняних науковців, які доводять, що в Україні міжнародна допомога зможе виконати роль вагомого чинника прискореного економічного відновлення, якщо її використання буде

визначатися не лише потребами підприємств, що зазнали руйнувань, а й цілеспрямованою державною політикою стосовно їх пріоритетної відбудови. Такий ракурс дослідження пояснюється зібраними даними, які свідчать, що попри війну у вітчизняній економіці зберігаються передумови для відновлення експортно-сировинної моделі розвитку. Історичний досвід показав, що ця модель не спроможна забезпечити високі темпи економічного зростання та відбудови країни.

Для зменшення ризиків становлення експортно-сировинної моделі розвитку у статті запропоновано розробити та запровадити в Україні державну політику повоєнної структурної модернізації економіки. Обґрунтовано, що її заходи доцільно спрямувати на підвищення технологічної складності вітчизняного товарного експорту до рівня, за якого додаткові експортні доходи забезпечать щорічне зростання економіки на 6,5% протягом перших п'яти повоєнних років. Наведено емпіричні докази та експертні оцінки того, що цієї мети можна досягти шляхом спрямування міжнародної допомоги на першочергову відбудову підприємств і галузей, які у короткі терміни будуть спроможні: відновити та збільшити на 54,9% експорт продукції, що має високу ціннісну (нецінову, якісну) конкурентоспроможність; переробити в кінцеві товари близько 27% експортованої залізної руди; 8 – титанової руди; 25 – сої; 5% – кукурудзи; подвоїти обсяг продажу на зовнішніх ринках органічної продукції.

Ключові слова: зростання відкритої економіки, іноземна допомога, міжнародна торгівля, експорт, економічна політика, технологічні зміни

JEL classification: F35, F43, O19

Постановка проблеми. У 2022 р. повномасштабна російська військова агресія, що супроводжувалась окупацією частини територій України, руйнуванням підприємств, інфраструктури та житлового фонду, спонукала близько 6,4 млн осіб населення виїхати за кордон. Великі втрати виробничих та людських ресурсів спричинили у вітчизняній економіці масштабну кризу та зменшення реального ВВП на 28,8%. Ці факти викликали закономірне запитання: *скільки часу знадобиться для відновлення економіки України до рівня 2021 р.?* Однозначної відповіді на нього немає, тому що сьогодні не відомо, як довго буде тривати війна, якої глибини може досягти криза та який шлях буде обрано для повоєнного відновлення економіки. За цих умов можна зробити лише окремі припущення. Зокрема, якщо взяти до уваги, що у 2023 р. в Україні ВВП зріс на 5,3%, а також, спираючись на прогноз МВФ [1] про те, що в подальшому його приріст уповільниться і становитиме в середньому близько 3,5% на рік, можна очікувати, що протягом наступних *восьми років* вітчизняне виробництво досягне рівня 2021 р. Проте це буде відстаюче зростання, тому що у зазначений період всі інші країни продовжать свій економічний

розвиток. Чи можна змінити цей сценарій подій? Історія низки країн, які пережили війни, свідчить, що Україна має шанси скоротити період відновлення економіки у разі ефективного використання міжнародної допомоги.

Аналіз досліджень та публікацій. Процес накопичення знань про міжнародну допомогу розпочався в 1960-х роках зі збирання даних про надану підтримку країнам, які постраждали від збройних конфліктів. Аналіз емпіричних фактів показав, що отриману допомогу країни не завжди використовували ефективно. Наприклад, допомога США, що була надана в 1950-х роках Республіці Корея, не вплинула на розвиток економіки та рівень життя населення [2, с. 48]. Спираючись на подібний негативний досвід, скептики доводять, що в країнах, які розвиваються, допомога переважно використовується неефективно, тому що вона перерозподіляється в інтересах правлячих еліт.

Історію пізнавального процесу, пов'язаного з міжнародною допомогою для країн, що розвиваються, докладно описав американський учений Д. Рудман [3]. Він дослідив еволюцію наукового розуміння ролі міжнародної допомоги та механізмів її впливу на економічне

зростання країн у повоєнний період. У 2000 р. американські науковці К. Бернсайд та Д. Доллар опублікували статтю «Допомога, зростання та політика», в якій надали докази, що допомога прискорює економічне зростання в країнах, які здійснюють порівняно кращу фінансову, монетарну та торговельну політику, а також досягають успіхів у формуванні інституту верховенства права. Критеріями успішності роботи урядів у цих напрямках слугують низький рівень інфляції, дефіциту бюджету, вільна торгівля та втілення принципів верховенства права в господарське життя [4]. Результати цих досліджень створили підґрунтя для дискусії про те, які напрями повоєнної урядової політики створюють сприятливі умови для ефективного використання міжнародної допомоги [5].

Інформація, якою ми володіємо, свідчить, що з-поміж українських учених у зазначену дискусію першим вступив С.В. Іванов. Проаналізувавши досвід економічного відновлення і розвитку Німеччини та Японії після Другої світової війни, Південної Кореї після війни 1950–1953 рр. та Грузії після збройного конфлікту з Росією у 2008 р., він узагальнив чинники, які зумовили відновлення та розвиток цих країн і дійшов висновку, що в Україні повоєнну політику доцільно спрямувати на реконструкцію та інноваційний розвиток економіки [6]. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, у контексті цієї ідеї, В. Новіков висловив аргументоване припущення, що міжнародна допомога у вигляді аналогу «плану Маршала» стане визначальним фактором реалізації політики повоєнного відновлення, який дасть шанс для України перейти від сировинно-аграрного типу економіки до технологічного [7]. Докладніше необхідність, можливості та окремі механізми (структурна трансформація, реіндустріалізація) такого переходу дослідив Ю. Кіндзерський [8, с. 109].

Частина науковців зосередила свої дослідження на окремих аспектах політики повоєнного відновлення. Так, М. Зверяков висунув припущення, що її формуванню

буде сприяти сучасна тенденція глобальної локалізації виробництва [9]. Водночас М.І. Скрипниченко, Л.І. Кузнєцова, О.Г. Білоцерківець розробили окремі сценарні макрооцінки [10], Н.М. Покровська – стадії повоєнної реконструкції економіки [11, с. 45], О. Кушніренко, Н. Гахович, Л. Венгер – показники структурної модернізації промисловості [12].

У міру розгортання бойових дій експерти збільшили до 500–700 млрд євро величину допомоги, необхідної для України. Ця сума в декілька разів перевищує її ВВП за 2021 р. У вітчизняній економіці бракує коштів для такого масштабного фінансування відбудови, тому питання щодо ефективного використання міжнародної допомоги постало ще з більшою актуальністю. Шукаючи відповідь на нього, окремі науковці висунули обґрунтоване припущення, що в повоєнний період вплив міжнародної допомоги на відновлення та зростання економіки можна суттєво збільшити за умови, якщо в країні буде здійснюватися *структурна економічна політика*. Це теоретичне положення дало змогу зібрати докази, що ресурси міжнародної допомоги варто не розпорошувати серед усіх зруйнованих війною підприємств, а першочергово спрямувати на відбудову тих, які в короткий термін спроможні відновити випуск та продаж на міжнародних ринках продукції підвищеної технологічної складності з високим рівнем ціннісної (нецінової, якісної) конкурентоспроможності, здатної збільшити одиничну вартість вітчизняного товарного експорту [13]. Згодом таке використання міжнародної допомоги почало розглядатися як перший крок на шляху здійснення *повоєнної політики структурної модернізації економіки* та її переходу від експортно-сировинної до інноваційної моделі високотехнологічного розвитку [14] в умовах становлення глобальної багатополарності [15].

Результати наведених досліджень показали, що протягом 2019–2021 рр. в

Україні високою ціннісною (неціновою, якісною) конкурентоспроможністю вирізнялася 71 експортна товарна група, тобто близько 6% від загальної кількості експортних товарних груп, систематизованих за чотиризначним кодом УКТЗЕД, з-поміж яких лише вісім мали вагомий частку в структурі вітчизняного експорту, підвищену технологічну складність та хороші перспективи щодо розширення продажу [13]. Як свідчать дані Державної митної служби України, у 2023 р. експорт зазначених груп вітчизняної продукції зменшився на 54,9% порівняно з 2021 р., або у вартісному вираженні – на 1,532 млрд дол. США. Використовуючи цю інформацію, можна припустити, що спрямування міжнародної допомоги на відбудову підприємств, які в довоєнний період забезпечували експорт продукції з високою ціннісною (неціновою, якісною) конкурентоспроможністю, є важливою але недостатньою умовою прискорення повоєнного зростання та відновлення економіки. Для виконання цього завдання міжнародну допомогу доцільно спрямувати на відбудову наявних та створення нових підприємств, спроможних у значних обсягах експортувати на зовнішні ринки також традиційну продукцію підвищеної технологічної складності з високим рівнем цінової конкурентоспроможності та нові види товарів, що мають високу ціннісну (нецінову, якісну) конкурентоспроможність. При виборі серед таких видів пріоритет доцільно надати тим, для виробництва яких в Україні існують значні запаси сировинних ресурсів, окремі елементи сучасних технологій їх переробки та кваліфікована робоча сила.

Метою статті є розробка напрямів політики структурної модернізації вітчизняної економіки, що спрямовані на розширення експорту як традиційних, так і нових видів продукції підвищеної технологічної складності, створення сприятливих інституційних умов для ефективного використання можливостей

міжнародної допомоги щодо прискореного повоєнного економічного зростання та відновлення України.

Окремі наукові підходи дослідження. Поставлена мета дослідження досягається шляхом виконання таких наукових завдань: 1) виявити зміни в географії зовнішньої торгівлі; 2) обґрунтувати окремі пріоритети збільшення експорту традиційних та нових видів продукції за рахунок поглибленої переробки сировинних ресурсів, що виробляються в аграрному та гірничо-металургійному секторах; 3) розробити окремі напрями інституційних змін, що збільшать можливості міжнародної допомоги впливати на повоєнне економічне зростання України.

При проведенні дослідження були використані терміни у таких значеннях:

1) технологічна складність (*англ. technological complexity*) експортної / імпоротної продукції – набір властивостей, яких набувають товари залежно від технології їх виготовлення;

2) експортна продукція підвищеної технологічної складності (*англ. export products of increased technological complexity*) – товарні групи експортної продукції, індекс одиничної вартості яких є більшим, ніж величина індексу середньої вартості одиниці продукції сукупного товарного імпорту країни.

Для оцінювання рівня технологічної складності продукції використано *індекс вартості одиниці продукції*, тобто одиничної вартості (*англ. unit value index – UV*). Індекс розраховано у доларах за 1 кг товарів певної групи j . Одиничну вартість сукупності всіх товарних груп експортної / імпоротної продукції країни i описано за допомогою індексів UV_x і UV_m . Економічний сенс їх порівняння базується на припущенні, що сировина та напівфабрикати мають меншу одиничну вартість, ніж продукція з більшим набором корисних властивостей, отриманих у результаті глибшої переробки сировинних ресурсів за допомогою досконаліших або унікальних технологій [16].

Виклад основних результатів дослідження. Згідно зі статистичними даними протягом посткризового періоду 2016–2021 рр. в Україні середній річний темп зростання економіки становив 1,9%. При цьому частка галузей, що були орієнтовані на внутрішній ринок, збільшилася з 76,8 до 80,5% в структурі випуску товарів і послуг [17]. Ці факти показали, що зазначені галузі самостійно, без експортерів, не змогли згенерувати прискорені темпи посткризового відновлення економіки.

Водночас у 2016–2021 рр. на світових ринках експортери збільшили продаж товарів і послуг з 46,0 до 81,7 млрд дол. США, вийшовши на рівень передкризового 2013 р. Проте це не прискорило зростання економіки. Причину можна пояснити за допомогою індексів вартості одиниці імпортованої (UVm) та експортованої (UVx) продукції. У зазначений період їх середньорічна величина становила, відповідно, 0,78 та 0,31 дол. США/кг, тобто вартість одиниці ваги імпорту майже в 2,5 рази перевищувала аналогічний показник експорту [15, с. 82]. За цих умов експортних доходів не вистачало, щоб оплатити поставки імпортованої технологічно складнішої продукції. Унаслідок цього виникало *від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі* товарами. За даними Національного банку України його середньорічна величина становила близько -9,5 млрд дол. США, що уповільнювало економічне зростання, яке генерували галузі, що постачали продукцію на внутрішній ринок.

Досвід 2016–2021 рр. показав, що зростання вітчизняної економіки суттєво залежить від технологічної складності експорту. Без підвищення його рівня неможливо досягти високих темпів повоєнного економічного відновлення України. Для вирішення цієї проблеми

уряду доцільно розглянути можливість розробки *політики структурної модернізації економіки*. На доповнення до фіскальної, монетарної, торговельної та інституційної політики вона має стати основою стратегічних заходів держави щодо відновлення національного господарства. Для її реалізації доцільно частину міжнародної та державної допомоги спрямовувати підприємствам, які спроможні в короткостроковому періоді відновити та/або збільшити продаж продукції, що підвищить рівень технологічної складності товарного експорту [13, с. 85]. Це збільшить його ринкову вартість порівняно з імпортом та призведе до скорочення від'ємного *сальдо зовнішньої торгівлі*, прискорення темпів повоєнного відновлення економіки. Однак, на наш погляд, для формування такої політики сьогодні ще бракує *науково вивірених орієнтирів* стосовно майбутньої географії продажів та масового виробництва традиційних і нових видів продукції підвищеної технологічної складності, створення сприятливих інституційних умов для розширення їх експорту з використанням можливостей міжнародної допомоги.

1. Основні тенденції змін в географії зовнішньої торгівлі України. У повоєнний період важливим напрямом зовнішньоекономічних змін в Україні буде формування нової географії торгівлі. Фактично цей процес розпочався в 2014 р., коли РФ розгорнула бойові дії на Донбасі та припинила реалізацію Програми економічного співробітництва України і Російської Федерації на 2011–2020 рр., вчиненої 7 червня 2011 р. в м. Москва, та прийняла низку нормативно-правових актів, що обмежували взаємну торгівлю¹. Внаслідок цих подій у 2021 р.

¹ Припинення програми супроводжувалося прийняттям інших нормативно-правових актів. Зокрема Указом президента РФ від 16.12.2015 р. № 628 стосовно України було призупинено дію Договору про зону вільної торгівлі в рамках СНД. Для блокування українських товарів розпорядженнями уряду РФ від 30.09.2014 р. № 1936-р і від 02.10.2014 р. № 1948 було затверджено «План сприяння імпортозаміщенню в промисловості» і «План заходів (дорожню карту) щодо сприяння імпортозаміщенню в сільському господарстві на 2014–2015 рр.». Постановою уряду РФ від 21.12.2015 р. № 1397 було введено ембарго на ввезення до РФ агропродовольчої продукції з України.

експорт вітчизняних товарів до країни-агресора зменшився більш ніж вчетверо порівняно з 2013 р., тобто з 15,1 до 3,4 млрд дол. США. Це змусило вітчизняних експортерів розпочати пошук нових ринків збуту своєї продукції. Основні тенденції щодо зміни географії торгівлі в 2013–2021 рр. наведено в табл. 1.

Дані табл. 2 свідчать про те, що протягом 2013–2021 рр. експорт українських товарів збільшився з 63,3 до 65,9 млрд дол. США. Найбільших змін зазнала торгівля з РФ, обсяг якої скоротився майже вдвічі з 15,1 до 8,0 млрд дол. США.

У 2022 р. під впливом війни експорт товарів до РФ додатково зменшився майже у сім разів – до 0,49 млрд дол. США, а в 2023 р. він був припинений взагалі. Зважаючи на те, що до початку бойових дій на Донбасі українські експортери на ринках РФ реалізовували близько 24% продукції, то питання щодо диверсифікації експортної діяльності вітчизняних підприємств набуло нової актуальності.

Одним із способів його вирішення є поглиблена переробка сировини та переорієнтація торговельних потоків кінцевої продукції у бік промислово розвинутих країн ЄС, США, Великої Британії, Канади, Японії, Австралії, а також країн Південно-Східної Азії,

зважаючи на те, що цей регіон має одні з найвищих темпів економічного зростання. Однак процес переходу на ринки цих країн суттєво стримується невідповідністю вітчизняної продукції міжнародним стандартам. Частково про це свідчить невдалий досвід переорієнтації українського експорту з РФ на ринки інших країн у 2014–2021 рр.

Зокрема у зазначений період експорт низки товарних груп підвищеної технологічної складності на ринки третіх країн або залишався на незмінному рівні, або навіть зменшувався внаслідок російської окупації частини території України. Мова йде про такі товарні групи: сири всіх видів і кисломолочний сир (код УКТЗЕД 0406); шоколад та інші готові харчові продукти з вмістом какао (1806); шпалери та аналогічні настильні покриття; папір прозорий для вікон (4814); насоси для рідин з витратоміром або без нього; механізми для підймання рідини (8413); машини, обладнання промислове або лабораторне з електричним чи неелектричним нагріванням для обробки матеріалів шляхом зміни температури (8419); вагони залізничні або трамвайні для перевезень вантажів коліями, несамохідні (8606); частини до залізничних локомотивів або моторних вагонів трамвая або рухомого складу (8607).

Таблиця 1

Найбільші експортні ринки України у 2013 та 2021 рр., млрд дол. США

Країни/роки	2013	Країни/роки	2021
Експорт товарів з України, у тому числі до:	63,3	Експорт товарів з України, у тому числі до:	65,9
РФ	15,1	КНР	8,0
Туреччини	3,8	Польщі	5,0
КНР	2,7	Туреччини	4,0
Єгипту	2,7	РФ	3,4
Польщі	2,5	Італії	3,2
інших країн	36,5	інших країн	42,3

Джерело: Складено авторами за допомогою платформи даних Comtrade Організації Об'єднаних Націй про світову торгівлю.

Попередньо підсумовуючи, варто зазначити, що переорієнтація торговельних потоків у бік промислово розвинутих країн ЄС, США, Великої Британії, Канади, Японії, Австралії, а також країн Південно-Східної Азії є найбільш реальним повоєнним сценарієм розвитку українського експорту. Проте швидкість його реалізації безпосередньо буде залежати від масштабів переходу вітчизняних експортерів на випуск продукції підвищеної технологічної складності, що буде відповідати міжнародним стандартам. На наш погляд, розпочати реалізацію зазначеного сценарію доцільно з першочергової відбудови підприємств та галузей, які в повоєнний період будуть спроможними за рахунок поглибленої переробки зерна, залізної та титанової руди розширити експортне виробництво за міжнародними стандартами традиційних і нових видів вітчизняної продукції підвищеної технологічної складності.

2. Збільшення експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції за рахунок поглибленої переробки зернових. У 2022 р. повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну зменшило можливості вітчизняних товаровиробників щодо експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції. Якщо у 2021 р. обсяг її продажу на світових ринках становив 69,26 млн т (на суму 27,71 млрд дол. США)² [18], то у 2022 р. – 57,85 млн т (23,4 млрд дол. США). У 2022 і 2023 рр. сільськогосподарський експорт України здійснювався переважно морським зерновим коридором, що почав діяти із серпня 2022 р. в рамках Чорноморської зернової ініціативи, яка розповсюджувалася на експорт виключно сировинної аграрної продукції. Експорт переробленої сільськогосподарської продукції обмежувався пропускнуою спроможністю спеціальних маршрутів

для українських товарів, так званих «смуг солідарності» (англ. *solidarity lanes*), започаткованих у травні 2022 р. Європейською комісією та прикордонними країнами – членами ЄС. У результаті у 2023 р. обсяг експорту сільськогосподарської продукції України зріс до 67,62 млн т (22,0 млрд дол. США) [19] за рахунок збільшення у ньому частки сировинної продукції. Про це свідчить зміна індексу одиничної вартості товарів, що класифікуються за кодами 1–24 УКТЗЕД. Якщо в 2021 р. значення індексу *UVx* для зазначених товарних груп становила 0,40, то в 2023 р. – 0,33 дол. США/кг. Безумовно, ці факти ще зарано трактувати як початок тенденції повоєнного розвитку сировинної моделі сільськогосподарського експорту, адже вже в 2023 р. почалося відновлення морських перевезень переробленої сільськогосподарської продукції. Проте факти зростання частки сировини в агропродовольчому експорті України у перший рік повномасштабного вторгнення РФ слід розглядати як додатковий аргумент на користь того, що питання розробки повоєнної політики структурної модернізації економіки є актуальним для аграрного сектора як з точки зору збільшення доходів від агропродовольчого експорту, так і з метою забезпечення стійкості аграрного сектора до зовнішніх шоків.

Однак, на наш погляд, майбутні повоєнні зміни в структурі сільськогосподарського експорту будуть залежати не лише від урядової політики, а й низки зовнішніх чинників. Найвпливовіші з-поміж них – кон'юнктура світових агропродовольчих ринків, напрями і масштаби іноземних інвестицій у сільське господарство та інтеграція до ринків ЄС, реалізація в країнах ЄС Стратегії Європейської комісії «Від ферми до столу» (англ. *From Farm to Fork* (F2F) [20]. Причому остання

² Тут і далі за текстом обсяг експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції розраховано за даними Державної митної служби України за кодами 1–24 Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД).

створюватиме як нові можливості, так і нові виклики для сільськогосподарського експорту України [21].

У повоєнний період ризики розвитку сировинної моделі сільськогосподарського експорту можна зменшити за допомогою політики структурної модернізації економіки. З цією метою її заходи доцільно спрямувати на розширення продажу на зовнішніх ринках агропродовольчої продукції підвищеної технологічної складності, виробленої в органічному секторі та галузях, пов'язаних із поглибленою переробкою зернових. Докладніше цей науковий підхід можна пояснити так.

Порівняно з традиційною, органічна сільськогосподарська продукція має значно вищий рівень технологічної складності, тому що її виробництво передбачає цілкове скорочення використанні землі, добрив, протимікробних препаратів і пестицидів. Про це свідчать такі факти. У 2022 р. на світових ринках 1 кг ваги вітчизняної сільськогосподарської та продовольчої продукції коштував 0,4, а органічної – 0,9 дол. США, тобто більш ніж у 2 рази дорожче. Тому розширення виробництва останньої неодмінно буде підвищувати рівень технологічної складності експорту України та збільшення її експортних доходів.

У повоєнний період в Україні додаткові стимули для розширення експорту органічної сільськогосподарської продукції може створювати кон'юнктура, що має тенденцію до зростання на світових ринках. Якщо в 2023 р. обсяг світового ринку органічних продуктів становив 244,82 млрд дол. США, то за оцінками економістів у 2028 р. він може збільшитися до 489,75 млрд дол. США, зростаючи в середньому на рік на 15,1% [22].

Попри військове вторгнення РФ в Україну у 2022 р. вітчизняні виробники експортували до 36 країн світу 0,245 млн т органічної продукції на суму 0,219 млрд дол. США, що майже відповідало рівню її експорту в 2021 р. (0,261 млн т, 0,222 млрд дол. США). Близько 95% вітчизняної органічної продукції було продано в європейських країнах [23]. За результатами 2022 р. Україна посіла третє місце в рейтингу країн – постачальників органічного продовольства до ЄС з обсягом у 0,219 млн т³ (на суму 0,208 млрд євро), тоді як у 2021 р. вона експортувала близько 0,189 млн т продукції, а в 2020 р. – 0,217 млн т [24].

У Національній економічній стратегії України на період до 2030 р. [25] було зафіксовано амбітні цілі щодо розвитку органічного виробництва: збільшення площі земель з органічним статусом до не менш як 3% загальної площі сільськогосподарських угідь та експорту органічної продукції до 1,0 млрд дол. США. Якщо виходити з того, що, починаючи з 2022 р., виконання Стратегії призупинено, то можна припустити, що для досягнення зазначених у ній цілей в Україні протягом перших 9 повоєнних років необхідно буде щорічно збільшувати обсяги експорту органічної продукції на 86,4 млн дол. США.

Україна також може здійснити відхід від сировинної моделі сільськогосподарського експорту за рахунок *виробництва та експорту продуктів глибокої переробки зернових* [26]. Зростання частки переробленої продукції з високою доданою вартістю у вітчизняному агропродовольчому експорті наблизить його структуру до структури експорту розвинутих країн, зменшить логістичні ризики воєнного часу і навантаження на транспортну

³ У 2022 р. Україна посіла перше місце за продажами до ЄС органічних зернових культур (без пшениці та рису) – 93 тис. т, а також олійних (за винятком сої) – 20 тис. т, друге місце – фруктів (без цитрусових і тропічних) – 16 тис. т, а також соєвих бобів – майже 31 тис. т, третє місце – макухи – 14 тис. т. Крім того, українські товаровиробники продавали товари з високою доданою вартістю: рослинні олії (8 тис. т), фруктові соки (5 тис. т), продукти борошномельної промисловості (3 тис. т).

систему країни у повоєнний час, адже більшість переробленої продукції можна довше зберігати, і вона має менший обсяг, ніж сировина.

Порівнюючи з провідними світовими експортерами, структура вітчизняного експорту зерна і продуктів його переробки є вкрай нераціональною з точки зору частки у ній продукції з високою доданою вартістю. США, які є другим експортером зерна кукурудзи у світі після Бразилії, експортують 11,8% виробленої кукурудзи (2022/2023 маркетинговий рік – МР), натомість 47,8% спрямовують на виробництво кормів і 40,4% – на виробництво насіння, харчових і промислових продуктів [27]. Бразилія експортує 40,7% виробленого зерна кукурудзи, а 45,0% спрямовує на виробництво насіння, харчових і промислових продуктів. Україна ж у 2020/2021 МР (до повномасштабної війни) 80,5% зерна кукурудзи спрямовувала на експорт і лише 3,3 % – на виробництво насіння, харчових і промислових продуктів, тоді як провідні експортери кукурудзи на ці цілі спрямовували понад 40% виробленої кукурудзи. Найбільшу частку доданої вартості мають продукти глибокої переробки зернових.

Для основних експортних зернових товарів України (кукурудзи та пшениці) доцільними є такі напрями їх глибокої переробки:

- кукурудзи – на цукрові спирти (якими є все більш популярні заміники цукру – ксиліт, сорбіт та еритрит), крохмаль (зокрема високозатребуваний на ринку модифікований крохмаль), найважливіші органічні складові кормів для тварин (амінокислоти лізин, метіонін, треонін, триптофан), біостанол, біометан (із силосу кукурудзи);
- пшениці – на спеціалізовані білки (зокрема білки глютену, глютенін і гліадин, інакше – клейковину),

що використовуються у харчовій промисловості (для згущування соусів, йогуртів, кетчупів, ковбасних виробів тощо), косметичній (як загусник та сполучна речовина у різних косметичних засобах) та фармацевтичній галузях (як допоміжні речовини ліків).

Продукти глибокої переробки зернових мають хороші перспективи на світових ринках. Зокрема обсяг світового ринку цукрового спирту оцінювався в 3,18 млрд дол. США у 2022 р., і очікується, що з 2023 по 2033 рр. він щорічно буде збільшуватися в середньому на 4,2% [28]. Драйвер цього процесу – зростаючий попит на продукти з низьким вмістом вуглеводів і розширення кількості хворих на ожиріння і діабет у світі.

Модифікований крохмаль використовується в багатьох галузях промисловості, включаючи харчову, паперову, косметичну, засоби особистої гігієни та текстиль. Ринок модифікованого крохмалю оцінювався в 11,8 млрд дол. США у 2021 р. і також має високі прогнозовані середньорічні темпи зростання 5,3% протягом 2023–2028 рр. [29]. Основні драйвери зростання ринку – використання модифікованого крохмалю у паперовій промисловості в умовах поширення тенденції до заборони пакування з пластику в країнах світу і зростання споживчого попиту на оброблені харчові продукти в найближчі роки.

Також швидкими темпами зростає світовий ринок амінокислот: його обсяг сягнув 26,19 млрд дол. США у 2021 р., і очікується, що з 2024 по 2030 рр. він щорічно буде зростати у середньому на 8,5% [30]. Це пов'язано зі збільшенням обізнаності людей щодо здорового способу життя та профілактики захворювань. Іншим драйвером зростання ринку є розширення практики комерційного розведення худоби в країнах, що розвиваються.

⁴ Тут і далі за текстом розраховано авторами за допомогою платформи даних USDA Міністерства сільського господарства США про зернові культури.

Підсумовуючи, варто зауважити, що в межах політики структурної модернізації економіки доцільно передбачити надання цільової підтримки та міжнародної допомоги тим українським підприємствам, які мають технологічні можливості для збільшення виробництва органічної продукції та продуктів, які можна отримати шляхом поглибленої переробки зернових і бобових. За цієї умови протягом перших п'яти повоєнних років товаровиробники могли б забезпечити переробку близько 25% від обсягу експортованої сої (оцінку зроблено на основі даних 2021 р.) в соєву олію та соєвий жмич, 5% експортованої кукурудзи – в кукурудзяний крохмаль, а також подвоїти експорт органічної продукції. У підсумку це дало б змогу в перший повоєнний п'ятирічний період економічного відновлення отримати додаткові експортні доходи на суму близько 0,617 млрд дол. США.

3. Збільшення експорту металопродукції продукції за рахунок поглибленої переробки залізної та титанової руд. В Україні до базових галузей економіки відносять металургію, тому що вона створює сприятливі умови для розвитку машинобудування, будівництва, залізничного, трубопровідного та інших видів транспорту. У 2000–2021 рр. її внесок у формування ВВП становив 1,8–5,8%, у виробництво промислової продукції – 4,9–10,5%, товарного експорту – 17,5–40,0%.

Внаслідок військового вторгнення РФ в Україну металургійна галузь, порівняно з іншими, зазнала найбільших руйнувань та збитків, тому що її ключові підприємства знаходилися в східних та південних регіонах, де відбувалися бойові дії. Зокрема в Донецькій області такі

підприємства повністю припинили своє існування. За підсумками 2022 р. обсяги металургійного виробництва скоротилися на 53%. У 2023 р. було вироблено 6,2 млн т сталі та 5,3 млн т готового прокату [31], що відповідало рівню 2022 р.

На нашу думку, в повоєнний період металургія має стати одним з основних об'єктів відбудови вітчизняної промисловості. Однак основна складність його відновлення полягає в тому, що вже на початку 2000-х років металургійна галузь потребувала глибокої реконструкції, яка б дала змогу змінити структуру випуску на користь продукції підвищеної технологічної складності з високим рівнем доданої вартості. Про необхідність структурних змін свідчили такі факти. У структурі світового експорту металопродукції питома вага готового прокату становить більше 80%. Україна ж спеціалізувалася на експорті переважно чавуну, феросплавів, металобрухту та напівфабрикатів. Протягом останніх 20 років їх частка становила 45–60% у структурі експорту, а готового прокату – 40–55%. Водночас Україна була помітним світовим виробником і експортером залізної руди. Її частка у глобальному виробництві коливалася у межах 2,8–4,2%. У складі металургії⁵ найбільшу частку мала трубна продукція. Більш точне уявлення про обсяг її виробництва можна скласти за допомогою таких порівнянь. Зокрема протягом останніх 20 років у структурі експорту вітчизняної металопродукції питома вага труб становила 2,7–6,3%, а в структурі світового експорту труб – 1,3–4,4%.

Наведені факти спонукають до висновку, що повоєнне відновлення металургійної галузі *набуде економічного сенсу* лише за умови її переорієнтування

⁵ До складу основних видів продукції входили: палі шпунтові; рейки для залізничних або трамвайних колій, труби, трубки і профілі порожнисті з ливарного чавуну та безшовні з корозостійкої та нержавіючої сталі; фітинги для труб і трубок (муфти, коліна, втулки); металоконструкції та їх частини; резервуари, цистерни, баки та аналогічні посудини з чорних металів для будь-яких речовин; дріт кручений, троси, плетені шнури; ланцюги та їх частини; якорі, гачки та їх частини; гвинти, болти, гайки; печі опалювальні; радіатори для центрального опалення; столові та кухонні вироби тощо.

на нову структуру експорту. У його складі має збільшитися частка металопродукції з високою доданою вартістю, зокрема: прокату плоского із заліза або нелегованої сталі завширшки 600 мм або більше, гарячекатаного, неплакованого, без гальванічного чи іншого покриття (код УКТЗЕД 7208); прокату плоского із заліза або нелегованої сталі завширшки 600 мм або більше, холоднокатаного (обтисненого у холодному стані), неплакованого, без гальванічного чи іншого покриття (7209); прутків гарячекатаних, вільно укладених в бунти, вироблених із заліза або нелегованої сталі (7213); інших прутків із заліза або нелегованої сталі без подальшої обробки, крім кування, гарячого прокатування, гарячого волочіння або гарячого екструджування, включаючи ті, що були піддані крученню після прокатування (7214). Не менш важливо нарощувати виробництво та експорт труб, трубок і профілів порожнистих, з ливарного чавуну (7303) та труб, трубок і профілів порожнистих, безшовних з чорних металів (крім чавунного литва) (7304). Це дасть змогу знизити залежність від коливань кон'юнктури на світовому ринку на сировину, збільшити валютні надходження до країни за рахунок нарощування обсягів експорту металургійної продукції підвищеної технологічної складності та, головне, задовольнити внутрішній попит металоспоживчих галузей у період повоєнного відновлення країни.

На світовому ринку попит на продукцію з металевго титану має тенденцію до прискореного зростання. Зважаючи на це, одним із можливих повоєнних напрямів відновлення вітчизняної промисловості також може стати розширення виробництва кінцевої продукції з *металевого титану* для потреб оборонної, аерокосмічної, суднобудівної, транспортної, хімічної, енергетичної та медичної сфери [33]. Наприклад, у 2022 р. обсяг світового ринку медичної продукції, що виготовляється з титану за допомогою 3D-друку, становив 2,8 млрд дол. США, а в 2032 р. він може

збільшитися до 11,0 млрд дол. США [34]. Крім того, металевий титан все більше використовується для виробництва продукції військового призначення, зокрема літаків, бронетехніки, гармат та боєприпасів.

Про доцільність переорієнтації українських підприємств з експорту титанової руди, середня вартість якої в 2021 р. становила 265 дол. США/т, на виробництво продукції з *металевого титану* свідчать такі порівняння. Наприклад, середня експортна ціна 1 т титану необробленого та порошоків (код УКТЗЕД 810820) більша порівняно з титановими рудами та концентратами (261400) у 28,0 раза; титану та виробів з титану, включаючи відходи та брухт (810800) – у 36,8 раза; виробів з титану (прутків, брусків, профілів, дроту, пластин, листів, стрічки, фольги, труб і трубок) – у 92,4 раза, а труб і трубок (81089060) – у 197,9 раза [35, с. 45–46]; продукції для аерокосмічної галузі – від 158,5 до 275,5 раза.

Зважаючи на наведені факти, на наш погляд, одним із напрямів повоєнного відновлення вітчизняної промисловості може стати розвиток титанової галузі, її переорієнтація на розширення виробництва та експорту виробів з титану, а саме прутків, брусків, профілів, дроту, пластин, листів, стрічок, фольги, труб і трубок (код УКТЗЕД 810890).

В Україні *виробництво літій-іонних акумуляторів* для промисловості (передусім автомобільної) також може стати одним із пріоритетних напрямів повоєнного політики структурної модернізації економіки. Прогнозується, що ринок світовий ринок літій-іонних акумуляторів зростатиме в середньорічному обчисленні на 14,6% та в 2026 р. досягне обсягу майже в 92 млрд дол. США [36]. **Україна є однією з небагатьох країн, що володіє близько 10% світових запасів літєвих руд.** Однак вони існують у вигляді твердих мінеральних порід. Для їх промислового збагачення і поглибленої переробки ще належить розробити нові унікальні технології [37].

Коротко підсумовуючи, варто звернути увагу на те, що першочергово цільову підтримку та міжнародну допомогу варто надати тим українським підприємствам, які в повоєнний період будуть спроможні розширити експортне виробництво плоского гарячекатаного та холоднокатаного прокату, прутків, труб, трубок і профілів із чавуну та чорних металів за рахунок поглибленої переробки залізної руди та наростити експорт кінцевої титанової продукції. Розрахунки свідчать, якщо протягом перших п'яти повоєнних років вітчизняні товаровиробники зможуть забезпечити переробку в кінцеву продукцію близько 27% від обсягу експортованої залізної руди та 8% – титанової руди (оцінки зроблено на основі даних 2021 р.), то обсяг товарного експорту в Україні збільшиться, відповідно, на 9,399 та 0,215 млрд дол. США.

4. Окремі інституційні аспекти політики структурної модернізації. Пошук шляхів скорочення періоду відбудови економіки показав, що вони пов'язані з наданням міжнародної допомоги та державної підтримки підприємствам, які після війни будуть спроможними відновити або розпочати випуск традиційної чи нової експортної продукції підвищеної технологічної складності з високим рівнем цінової та ціннісної (нецінової, якісної) конкурентоспроможності. Цільового використання міжнародної та державної допомоги можна досягнути шляхом розробки політики структурної модернізації економіки. Її заходи доцільно спрямувати на вирішення таких ключових завдань:

1. *Визначити пріоритети майбутніх структурних зрушень в економіці на користь продукції підвищеної технологічної складності.* Спираючись на них, урядові структури отримають змогу доопрацювати, уточнити проєкт плану з відновлення України та виокремити в ньому розділ «Відновлення та розвиток секторів економіки з виробництва та експорту продукції підвищеної

технологічної складності». У його межах розробити національні програми, які спрямувати на відновлення:

а) виробництва та розширення експорту традиційних товарів підвищеної технологічної складності з високим рівнем:

- ціннісної (нецінової, якісної) конкурентоспроможності, що входять до складу таких товарних груп: турбіни на водяній парі та інші парові турбіни (код УКТЗЕД 8406), двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни (8411), електронагрівальні прилади та апарати (8516), електрообладнання звукове або візуальне сигналізаційне (8531), проводи ізольовані, кабелі та інші ізольовані електричні провідники; кабелі волоконно-оптичні (8544), частини літальних апаратів товарної позиції 8801 або 8802 (8803), судна, призначені для перевезення людей або вантажів; буксири та судна-штовхачі (8901), яхти й інші плаваючі засоби для дозвілля або спорту (8903) [13];

- цінової конкурентоспроможності, що входять до складу товарних груп:

- прокат плоский із заліза або нелегованої сталі гарячекатаний (код УКТЗЕД 7208), холоднокатаний (7209); прутки гарячекатані, вільно укладені в бунти, вироблені із заліза або нелегованої сталі (7213); інші прутки із заліза або нелегованої сталі без подальшої обробки (7214); труби, трубки і профілі порожнисті з ливарного чавуну (7303) та безшовні з чорних металів (крім чавунного литва) (7304);

- олія соєва та її фракції (код УКТЗЕД 1507), макуха та інші тверді відходи і залишки, одержані під час вилучення соєвої олії (2304);

- органічна сільськогосподарська продукція;

б) започаткування випуску нових видів товарів підвищеної технологічної складності з високим рівнем ціннісної (нецінової, якісної) конкурентоспроможності, що входять до складу товарних груп:

- вироби з титану, включаючи прутки, бруски, профілі, дріт, пластини,

листи, стрічки, фольга, труби і трубки (код УКТЗЕД 810890);

- крохмаль кукурудзяний (код УКТЗЕД 110812), клейковина (110900), лізин (292241).

2). *Визначити форми підтримки підприємств, які забезпечуватимуть структурні зрушення в економіці відповідно до встановлених національних пріоритетів.* До набору економічних стимулів доцільно включити:

а) надання міжнародної допомоги у формі:

- грантів для першочергового відновлення підприємств, які в короткі терміни спроможні розпочати та/або збільшити експорт *традиційної продукції* з високим рівнем ціннісної (нецінової, якісної) конкурентоспроможності, що класифікується за кодами УКТЗЕД: 8406, 8411, 8516, 8544, 8803, 8831, 8901, 8903, та з високим рівнем цінової конкурентоспроможності, що класифікується за кодами УКТЗЕД: 7208; 7209; 7213; 7214; 7303; 7304; 1507; 2304;

- субсидованих (пільгових) кредитів закордонним та вітчизняним інвесторам, які виявлять намір реалізувати в Україні інвестиційні проекти в законодавчо визначених напрямках розвитку виробництва та експорту нових видів продукції підвищеної технологічної складності, включаючи ту, що класифікується за кодами УКТЗЕД: 810890; 110812;

б) надання в межах програми «Фінансова підтримка експортерів», що реалізується за допомогою Експортно-кредитного агентства, державної підтримки відновленим підприємствам, які матимуть потребу в кредитних коштах для виконання контрактів з експорту продукції підвищеної технологічної складності;

3). *Додатково залучити ресурси приватних компаній для розвитку виробництва та експорту продукції, підвищеної технологічної складності.* З цією метою доцільно переглянути окремі інституційні умови здійснення інноваційної та інвестиційної діяльності

в економіці. До складу заходів політики структурної модернізації щодо виконання цього завдання варто включити такі:

- на період повоєнного відновлення економіки та відсутності Закону України про стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності на десятилітній період 2022–2031 рр. законодавчо запровадити терміном на п'ять років тимчасовий порядок формування середньострокових пріоритетних напрямів розвитку інновацій на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях;

- розробити відповідно до положень Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р. № 3715-VI середньострокові пріоритетні напрями розвитку інновацій на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях терміном на п'ять років та на їх основі сформувати державну цільову програму щодо розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності. До завдань її реалізації включити підтримку інноваційних проєктів в законодавчо визначених напрямках розвитку виробництва та експорту продукції підвищеної технологічної складності;

- запровадити публічний механізм державного стимулювання інноваційної діяльності підприємств, який би передбачав зменшення податку на прибуток на відсоток витрат на НДДКР, відшкодування державою частини витрат на придбання нових технологій для виробництва інноваційної продукції, зменшення податкової ставки на дохід від використання винаходів, а також отриманий новоствореними інноваційними компаніями, прискорену амортизацію для окремих видів обладнання;

- запровадити податок на виведений капітал, який буде меншим порівняно з існуючим податком на прибуток підприємств та замінить його.

Висновки. Результати проведеного дослідження додатково підтвердили гіпотезу про те, що вплив міжнародної

допомоги на повоєнне економічне відновлення країн, що розвиваються, можна суттєво збільшити за допомогою політики *структурної модернізації економіки*. Вона у доповненні з фінансовою, монетарною, торговельною та інституційною політикою може стати основою стратегічних заходів держави щодо прискореної відбудови національного господарства.

Ключовим прикладним питанням формування політики структурної модернізації економіки є визначення підприємств і галузей, які в коротко- або середньостроковому періоді здатні відновити чи розпочати продаж на міжнародних ринках продукції, яка збільшить рівень технологічної складності товарного експорту країни. Стосовно України, то нам принаймні не відома жодна програма повоєнного відновлення економіки, в якій би обґрунтовувався набір видів економічної діяльності, які доцільно визнати пріоритетними, тому що їх першочергова підтримка у формі державної та міжнародної допомоги спроможна підвищити темп відновлювального зростання економіки до рівня 2021 р. При цьому розуміємо, що комбінацій таких видів економічної діяльності може бути безліч. Не претендуючи на те, щоб назвати найкращу з-поміж них, лише наводимо окремі аргументи на користь ідеї, що частину державної та міжнародної допомоги доцільно спрямувати на відбудову та реконструкцію підприємств, які протягом *першого п'ятирічного повоєнного періоду* будуть спроможні додатково наростити виробництво експортної продукції підвищеної технологічної складності на суму 11,765 млрд дол. США (в середньому на рік – 2,353 млрд дол. США). Зокрема, на наш погляд, додаткові обсяги такої продукції на суму 9,399 та 0,215 млрд дол. США можна отримати шляхом поглибленої переробки залізної та титанової руди, 1,532 та 0,432 млрд дол. США – за рахунок, відповідно, відновлення випуску продукції з високим рівнем ціннісної (якісної, нецінової)

конкурентоспроможності та розширення органічного землеробства, 0,185 млрд дол. США – шляхом поглибленої переробки зерна сої та кукурудзи.

Якщо у повоєнний період експорт товарів почне зростати у зазначених обсягах, а коефіцієнт покриття товарного імпорту експортом знову повернеться на рівень 2021 р., тобто до величини 0,93 (у 2023 р. – 0,57), то можна очікувати, що прогнозний темп середньорічного економічного зростання України зросте з 3,5 до 6,5%, що призведе до скорочення періоду відновлення економіки з 8 до 5 років. Причому її відновлення відбудеться на якісно вищому технологічному рівні відносно тієї економіки, що існувала до 2021 р. Про це свідчать розрахункові показники одиничної вартості експорту. Якщо протягом п'яти років перед вторгнення РФ в Україну (2017–2021 рр.) середньорічна одинична вартість вітчизняного товарного експорту становила 0,32 дол. США/кг, то протягом перших п'яти повоєнних років відновлення вона може збільшитися до 0,43 і в кінці періоду досягти величини 0,48 дол. США/кг. Також можна припустити, що вдала політика структурної модернізації економіки впродовж наступних десяти років дасть змогу Україні зрівняти рівень технологічної складності вітчизняної експортної продукції з імпоротною, що буде ознакою подолання нею технологічного відставання від більшості країн – торгових партнерів.

У цій статті окреслено лише можливі підходи щодо розробки окремих напрямів повоєнної політики структурної модернізації української економіки. Проте для її масштабування та вдалої реалізації *доцільно здійснити нові дослідження*, які б дали відповіді на такі прикладні запитання: які види економічної діяльності ще доцільно визнати пріоритетними, щоб збільшити випуск нових видів експортної продукції в повоєнній економіці, які обсяги міжнародної допомоги потребують підприємства, що зможуть забезпечити розширення виробництва продукції підвищеної технологічної складності,

яким має бути механізм надання та зменшити корупційні ризики щодо контролю за використанням державної та їх розкрадання з метою особистого міжнародної допомоги, щоб максимально збагачення окремих посадових осіб?

Список використаної літератури

1. ВВП України зріс у 2023 році на 5,3 % – Держстат. *Interfax-Україна*. 28 березня 2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/976659.html>
2. Небрат, В.В. Політика повоєнного відновлення економіки: досвід Республіки Корея. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 4. С. 43–64. DOI : <https://doi.org/10.15407/eip2022.04.043>
3. Roodman, D. Macro aid effectiveness research: a guide for the perplexed. Center for global development working paper. December, 2007. No. 134. 21 p. URL: https://www.cgdev.org/sites/default/files/15003_file_Guide_Perplexed.pdf
4. Burnside, C., Dollar, D. Aid, Policies, and Growth: Revisiting the Evidence. *World Bank policy research paper*. March, 2004. No. 2834. 35 p. URL: https://dukespace.lib.duke.edu/dspace/bitstream/handle/10161/2032/Burnside_aid_policies_and_growth.pdf;jsessionid=6D2FE8A62C6A8BC91DA542A6F696E5C6?sequence=1
5. Easterly, W., Levine, R., Roodman, D. Aid, policies, and growth: comment. *The american economic review*. 2004. Vol. 94. No. 3. P. 774–780. URL: https://www.researchgate.net/profile/Ross-Levine-2/publication/4732180_Aid_Policies_and_Growth_Comment/links/0c9605206518e52014000000/Aid-Policies-and-Growth-Comment.pdf
6. Іванов, С.В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1 (686). С. 75–89. URL: <https://cutt.ly/iJfwVqD>
7. Новіков, В. Яким має бути «План Маршалла» для України після війни. *Економічна правда*. 11 березня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/11/683811/>
8. Кіндзерський, Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 2. С. 101–117. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101>
9. Зверяков, М.І. Формування моделі економічного розвитку в нових історичних реаліях. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 3-19. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.003>
10. Скрипниченко, М.І., Кузнєцова, Л.І., Білоцерківець, О.Г. Сценарні макрооцінки повоєнної відбудови економіки України. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. С. 48-74. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_22_3_48_uk.pdf
11. Покровська, Н.М. Концептуальні засади післявоєнного відновлення України, економічні аспекти. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 4 (274). С. 41-47. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-274-4-41-47>
12. Кушніренко, О., Гахович, Н., Венгер, Л. Стратегічні сценарії промислового розвитку України та можливості реалізації в умовах невизначеності. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2022. Том 1. № 3. DOI: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2022-3-2>
13. Пустовойт, О.В. Повоєнна економіка України: міжнародна допомога та політика зростання. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. С. 75-98. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2022.03.075>
14. Вплив багатополярної глобалізації на зовнішню торгівлю України : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НААН України Т.О. Осташко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. ресурс. Київ, 2024. 330

с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vplyvbahatopoliarnoi-hlobalizatsii-na-zovnishniu-torhivliu-Ukrainy.pdf>

15. Пустовойт, О.В. Глобальна багатополарність: нові можливості й загрози для розвитку українського експорту. *Економіка України*. 2023. № 12. С. 68-91. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.12.068>

16. Пустовойт, О.В. Цінова та ціннісна конкурентоспроможність товарного експорту України. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 2. С. 7-31. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2021.02.007>

17. Зведені національні рахунки за 2012–2022 рр. / Державна служба статистики України. 2024. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

18. Сумарний обсяг імпорту та експорту у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД (тисяч доларів США) за період з 01.01.2021 р. по 31.12.2021 р. / Державна митна служба України. 2024. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

19. Сумарний обсяг імпорту та експорту у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД (тисяч доларів США) за період з 01.01.2023 р. по 31.12.2023 р. / Державна митна служба України. 2024. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

20. Farm to Fork Strategy / European Union, 2020. URL: https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf

21. Beckman, J., Maros, I., Jelliffe, J.L., Baquedano, F.G., Scott, S.G. Economic and Food Security Impacts of Agricultural Input Reduction Under the European Union Green Deal's Farm to Fork and Biodiversity Strategies, EB-30, U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service. November 2020. No. 30. 52 p. URL: <https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/99741/eb-30.pdf?v=9686.7>

22. Organic Food Global Market Report 2024. *Research and markets*. February, 2024. 175 p. URL: <https://www.researchandmarkets.com/reports/5939781/organic-food-global-market-report#:~:text=The%20Global%20Organic%20Food%20Market%20was%20estimated%20to,at%20%24259.06%20billion%20in%202022>

23. Органічне виробництво в Україні / Міністерство аграрної політики та продовольства України. 9 лютого 2024. URL : <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>

24. Україна знову встановила рекорд вартості експорту органічної продукції. *Українська Асоціація Аграрного Експорту*. 11 квітня 2024. URL: <https://uaexport.org/2024/04/11/ukrayina-znovu-vstanovila-rekord-vartosti-eksportu-organichnoyi-produktsiyi/>

25. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

26. Осташко, Т.О., Шубравська, О.В., Олефір, В.К. Перспективні напрями розвитку переробки зернових в Україні. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2023. Том 2. № 4. DOI: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-4>

27. Agricultural Baseline Database / United States Department of Agriculture. 2024. URL: <https://data.ers.usda.gov/reports.aspx?ID=17821>

28. Sugar Alcohol Market Outlook. *Future Market Insights*. 2023. URL : <https://www.futuremarketinsights.com/reports/sugar-alcohol-market>

29. Global modified starch market size & growth report, 2030. *Grand View Research*. 2022. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/modified-starch-market>

30. Amino Acids Market Size Global Report, 2022–2030. *Polaris Market Research*. 2022. URL: <https://www.polarismarketresearch.com/industry-analysis/amino-acids-market>

31. Шейко, О. Важкі часи для металургії. Як змінилися виробництво та експорт металургійної продукції за два роки війни. *Економічна правда*. 16 лютого 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/16/710004/>
32. Венгер, В.В. Металургійна галузь України: фактор зростання та напрями державного регулювання: монографія; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 324 с.
33. Венгер, В., Кушніренко, О., Гахович, Н., Романовська, Н., Биконя, О. Наукове забезпечення розвитку виробництва металевого титану в Україні. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. Том. 2. № 12, С. 65-81. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/225>
34. 3D printing in medical applications market size growing at 16,6 % CAGR set to reach USD 11 billion by 2032. *GlobeNewswire*. March 27, 2023. URL: <https://www.globenewswire.com/en/news-release/2023/03/27/2634981/0/en/3D-Printing-in-Medical-Applications-Market-Size-Growing-at-16-6-CAGR-Set-to-Reach-USD-11-Billion-By-2032.html>
35. Venger, V., Bykonja, O., Gakhovych, N., Kushnirenko, O., & Tsyplitska, O. Development of Titanium Production in Ukraine: Evolving Prospects Based on National R&D. *Science and Innovation*. 2024. Vol. 20. No. 3. P. 40-52. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine20.03.040>
36. Projected size of the global lithium-ion battery market from 2020 to 2026. *Statista*. October 24, 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/1011187/projected-global-lithium-ion-battery-market-size/>
37. Хаустов, В. Український літій: які перспективи? *ZN.UA*. 6 лютого 2024. URL : <https://zn.ua/ukr/business/ukrajinskij-litij-jaki-perspektivi.html>

References

1. Beckman, J., Maros, I., Jelliffe, J.L., Baquedano, F.G., Scott, S.G. (2020, November). *Economic and Food Security Impacts of Agricultural Input Reduction Under the European Union Green Deals Farm to Fork and Biodiversity Strategies*, EB-30, U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service, no. 30, 52 p. available at: <https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/99741/eb-30.pdf?v=9686.7> (accessed 29 August 2024).
2. Burnside, C., Dollar, D. (2004). *Aid, Policies, and Growth: Revisiting the Evidence*. World Bank policy research paper, no 2834, 35 p., available at: https://dukespace.lib.duke.edu/dspace/bitstream/handle/10161/2032/Burnside_aid_policies_and_growth.pdf;jsessionid=6D2FE8A62C6A8BC91DA542A6F696E5C6?sequence=1 (accessed 29 August 2024).
3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021, March 3), “Resolution “On approval of the national economic strategy for the period up to 2030”, no. 179, available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (accessed 31 August 2024) (in Ukrainian).
4. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy (2024). Obsiah importu ta eksportu u rozrizi tovarnykh pozysyii za kodamy UKTZED (tysiach dolariv SShA) za period z 01.01.2021 r. po 31.12.2021 r. [Total volume of imports and exports by commodity items by UKTZED codes (in thousands of US dollars) for the period from 01.01.2021 to 31.12.2021], available at: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri> (accessed 31 August 2024) (in Ukrainian).
5. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy (2024). Obsiah importu ta eksportu u rozrizi tovarnykh pozysyii za kodamy UKTZED (tysiach dolariv SShA) za period z 01.01.2023 r. po 31.12.2023 r. [Total volume of imports and exports by commodity items by UKTZED codes (in thousands of US dollars) for the period from 01.01.2023 to 31.12.2023],

available at: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri> (accessed 31 August 2024) (in Ukrainian).

6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2024). *Zvedeni natsionalni rakhunky za 2012–2022 rr.* [Consolidated national accounts for 2012–2022], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 31 August 2024) (in Ukrainian).

7. Easterly, W., Levine, R., Roodman, D. (2004). *Aid, policies, and growth: comment.* The american economic review, vol. 94, no. 3, pp. 774–780, available at: https://www.researchgate.net/profile/Ross-Levine-2/publication/4732180_Aid_Policies_and_Growth_Comment/links/0c9605206518e52014000000/Aid-Policies-and-Growth-Comment.pdf (accessed 29 August 2024).

8. European Union (2020). *Farm to Folk Strategy*, available at: https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf (accessed 31 August 2024).

9. Future Market Insights (2023). *Sugar Alcohol Market Outlook*, available at: <https://www.futuremarketinsights.com/reports/sugar-alcohol-market> (accessed 31 August 2024).

10. GlobeNewswire (2023, March 27). *3D printing in medical applications market size growing at 16,6 % CAGR set to reach USD 11 billion by 2032*, available at: <https://www.globenewswire.com/en/news-release/2023/03/27/2634981/0/en/3D-Printing-in-Medical-Applications-Market-Size-Growing-at-16-6-CAGR-Set-to-Reach-USD-11-Billion-By-2032.html> (accessed 29 August 2024).

11. Grand View Research (2022). *Global modified starch market size & growth report, 2030*, available at: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/modified-starch-market> (accessed 31 August 2024).

12. Interfax-Ukraine (2024, March 28). *VVP Ukrainy zris u 2023 rotsi na 5,3% – Derzhstat.* [Ukraine's GDP grew by 5.3% in 2023 – State statistics service], available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/976659.html> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian).

13. Ivanov, S.V. (2019). *Ekonomichne vidnovlennia i rozvytok krain pislia zbroinykh konfliktiv ta voien: nevtracheni mozhlyvosti dlia Ukrainy* [Economic recovery and development of countries after armed conflicts and wars: missed opportunities for Ukraine] *Ekonomika Ukrainy* [Economy of Ukraine], no. 1 (686), pp. 75–89, available at: <https://cutt.ly/iJfwVqD> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).

14. Khaustov, V. (2024, February 6). *Ukrainian Lithium: What are the Prospects?* ZN.UA, available at: <https://zn.ua/ukr/business/ukrajinskij-litij-jaki-perspektivi.html> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian).

15. Kindzerskyi, Yu. (2022). *Povoienne vidnovlennia promyslovosti Ukrainy: vyklyky ta osoblyvosti polityky* [Postwar Industrial Recovery in Ukraine: Challenges and Policy Peculiarities] *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis], vol. 32, no. 2, pp. 101–117, available at: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).

16. Kushnirenko, O., Hakhovych, N., Venher, L. (2022). *Stratehichni stsensarii promyslovoho rozvytku Ukrainy ta mozhlyvosti realizatsii v umovakh nevyznachenosti* [Strategic scenarios of Ukraine's industrial development and opportunities for implementation under conditions of uncertainty], *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoi asotsiatsii naukovtsiv. Serii: ekonomika, upravlinnia, bezpeka, tekhnolohii* [Scientific bulletin of the International Association of scientists. Series: Economy, management, security, technologies], vol. 1, no. 3, available at: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2022-3-2> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).

17. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (2024, February 9). *Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini*. [Organic production in Ukraine], available at: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian).
18. Nebrat, V.V. (2022). *Polityka povoiennoho vidnovlennia ekonomiky: dosvid Respubliky Koreia* [Postwar Economic Recovery Policy : The Experience of the Republic of Korea], *Ekonomika i prohnozuvannia* [Economics and Forecasting], no. 4, pp. 43-64, available at: <https://doi.org/10.15407/eip2022.04.043> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).
19. Novikov, V. (2022, March 11). *Yakym maie buty "Plan Marshalla" dlia Ukrainy pislia viiny ?* [What should be the Marshall Plan for Ukraine after the war ?], *Ekonomichna pravda* [Economic-truth], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/11/683811/> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian).
20. Ostashko, T., Venher, V., Pustovoi, O., Humeniuk, V., Olefir, V., Bykonja, O. (2024). *Vplyv bahatopoliarnoi hlobalizatsii na zovnishniu torhivliu Ukrainy* [The impact of multipolar globalization on Ukraine's foreign trade] : kolektyvna monohrafiia / za red. d-ra ekon. nauk, chl.-kor. NAAN Ukrainy T. Ostashko; NAN Ukrainy, DU "In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy". Elektron. resurs. Kyiv, 330 p., available at: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vplyvbahatopoliarnoi-hlobalizatsii-na-zovnishniu-torhivliu-Ukrainy.pdf> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian).
21. Ostashko, T., Shubavska, O., Olefir, V. (2023). *Perspektyvni napriamy rozvytku pererobky zernovykh v Ukraini* [Prospective directions of graine processing development in Ukraine]. *Naukovi visnyk Mizhnarodnoi asotsiatsii naukotsiv. Serii: ekonomika, upravlinnia, bezpeka, tekhnologii* [Scientific bulletin of the International Association of scientists. Series: Economy, management, security, technologies], vol. 2, no. 4, available at: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-4> (accessed 231 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).
22. Pokrovska, N.M. (2022). *Kontseptualni zasady pisliavoiennoho vidnovlennia Ukrainy, ekonomichni aspekty* [Conceptual principles of post-war reconstruction of Ukraine, economic aspects] *Visnyk Skhidnoukraiinskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia* [Visnik of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University], no. 4 (274). pp. 41-47, available at: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-274-4-41-47> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).
23. Polaris Market Research (2022). *Amino Acids Market Size Global Report, 2022–2030*, available at: <https://www.polarismarketresearch.com/industry-analysis/amino-acids-market> (accessed 30 August 2024)
24. Pustovoi, O. (2021). *Price and value competitiveness of Ukrainian merchandise exports*, *Economics and Forecasting*, no. 2, pp. 7-31, available at: http://econ-forecast.org.ua/docs/EP_21_2_05_en.pdf (accessed 29 August 2024).
25. Pustovoi, O. (2022). *Povoienna ekonomika Ukrainy: mizhnarodna dopomoha ta polityka zrostannia* [Ukraine's post-war economy: international aid and growth policy], *Ekonomika i prohnozuvannia* [Economics and Forecasting], no. 3, pp. 75-98, available at: <https://doi.org/10.15407/eip2022.03.075> (accessed 30 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).
26. Pustovoi, O. (2023). *Hlobalna bahatopoliarnist: novi mozhlyvosti y zahrozy dlia rozvytku ukraiinskoho eksportu* [Global multipolarity: new opportunities and threats for the development of Ukrainian exports.] *Ekonomika Ukrainy* [Economy of Ukraine], vol. 66, no. 12 (745), pp. 68-91, available at: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.12.068> (accessed 30 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).

27. Research and markets. (2024, February). *Organic Food Global Market Report 2024*, 175 p., available at: <https://www.researchandmarkets.com/reports/5939781/organic-food-global-market-report#:~:text=The%20Global%20Organic%20Food%20Market%20was%20estimated%20to,at%20%24259.06%20billion%20in%202022>. (accessed 29 August 2024).
28. Roodman, D. (2007). *Macro aid effectiveness research: a guide for the perplexed*. Center for global development working paper, no. 134, 21 p., available at: https://www.cgdev.org/sites/default/files/15003_file_Guide_Perplexed.pdf (accessed 30 August 2024).
29. Skrypnychenko, M.I., Kuznietsova, L.I., Bilotserkivets, O.H. (2022). *Stsenarni makrootsinky povoiennoi vidbudovy ekonomiky Ukrainy* [Scenario-based macro estimates of post-war economic recovery in Ukraine], *Ekonomika i prohnozuvannia* [Economics and Forecasting], no. 3, pp. 48-74, available at: http://eip.org.ua/docs/EP_22_3_48_uk.pdf (accessed 30 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).
30. Sheiko, O. (2024, February 16). *Vazhki chasy dlia metalurhii. Yak zminylysia vyrobnytstvo ta eksport metalurhiinoi produktsii za dva roky viiny* [Difficult times for the steel industry. How production and exports of steel products have changed over the two years of war] *Ekonomichna pravda* [Economic-truth], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/16/710004/> (accessed 30 August 2024) (in Ukrainian).
31. Statista (2023, October 24). *Projected size of the global lithiumion battery market from 2020 to 2026*, available at: <https://www.statista.com/statistics/1011187/projected-global-lithium-ion-battery-market-size/> (accessed 29 August 2024).
32. Ukrainska Asotsiatsiia Ahrarnoho Eksportu (2024, April 11). *Ukraina zнову vstanovyla rekord vartosti eksportu orhanichnoi produktsii*. [Ukraine once again set a record for the value of organic exports], available at: <https://uaexport.org/2024/04/11/ukrayina-znovu-vstanovila-rekord-vartosti-eksportu-organichnoyi-produktsiyi/> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian).
33. United States Department of Agriculture (2024). *Agricultural Baseline Database*, available at: <https://data.ers.usda.gov/reports.aspx?ID=17821> (accessed 29 August 2024).
34. Venher, V. (2022). *Metalurhiina haluz Ukrainy: faktor zrostannia ta napriamy derzhavnoho rehuliuвання: monohrafiia*; [Metallurgical industry of Ukraine: growth factor and directions of state regulation] NAN Ukrainy, DU “In-t ekon. ta prohnozuв. NAN Ukrainy”. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. 324 p. (accessed 30 August 2024) (in Ukrainian).
35. Venher, V., Kushnirenko, O., Hakhovych, N., Romanovska, N., Bykonja, O. (2023). *Naukove zabezpechennia rozvytku vyrobnytstva metalevoho tytanu v Ukraini* [Scientific support for the development of titanium metal production in Ukraine] *Yevropeyskyi naukovi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii* [European scientific journal of Economic and Financial innovation], vol. 2, no. 12, pp. 65-81, available at: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/225> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian).
36. Venger, V., Bykonja, O., Gakhovych, N., Kushnirenko, O., Tsyplitska, O. (2024). *Development of Titanium Production in Ukraine: Evolving Prospects Based on National R; D*. Science and Innovation, vol. 20, no. 3, pp. 40-52, available at: <https://doi.org/10.15407/science20.03.040> (accessed 29 August 2024).
37. Zvieriakov, M.I. (2022). *Formuvannia modeli ekonomichnoho rozvytku v novykh istorychnykh realiakh* [Forming a model of economic development in the new historical realities] *Ekonomika Ukrainy* [Economy of Ukraine], no. 8, pp. 3-19, available at: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.003> (accessed 29 August 2024) (in Ukrainian; abstract in English).

POST-WAR POLICY FOR STRUCTURAL MODERNIZATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY: FOREIGN TRADE AND INSTITUTIONAL ASPECTS

Oleh V. Pustovoit, State Organization “Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv (Ukraine).

E-mail: avvit@ukr.net

Tamara O. Ostashko, State Organization “Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv (Ukraine).

Email: tostashko@ukr.net

Oleksandr S. Bykonja, State Organization “Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv (Ukraine).

E-mail: alexbykonya82@gmail.com

Volodymyr K. Olefir, State Organization «Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv (Ukraine).

E-mail: oksavol@ukr.net

<https://doi.org/10.32342/3041-2137-2025-2-63-2>

Keywords: *the growth of an open economy, foreign aid, international trade, exports, economic policy, technological change*

JEL classification: *F35, F43, O19*

Since the 1960s, Western scholars have been collecting data on the dynamics and factors behind the postwar economic recovery of developing countries that have experienced military aggression, economic destruction, and human loss. Summarizing the collected data made it possible to propose the assumption that, in the context of a chronic lack of domestic financial resources, foreign (international) aid became the main factor in the accelerated post-war recovery of national economies. It was used more effectively in countries with better fiscal, monetary, and trade policies, as well as the rule of law. At the same time, it was assumed that businesses would independently find solutions regarding the areas of economic activity that should be developed to maximize their incomes. An increase in the level of economic activity in these areas would accelerate the growth of the national economy and shorten the period of its post-war recovery.

Along with the works of Western scholars, the theoretical basis of this article draws on domestic studies, which demonstrate that, in Ukraine, international aid can play a key role in accelerating economic recovery – provided its use is guided not only by the needs of enterprises that have suffered destruction but also by a targeted state policy. This research focus is supported by the collected data, which show that, despite the war, the domestic economy still maintains the prerequisites for restoring the export-raw materials model of development. Historical experience has shown that this model is insufficient for ensuring high rates of economic growth and national reconstruction.

To reduce the risks associated with restoring the export-raw materials model of development, the article proposes developing and implementing a state policy for the post-war structural modernization of the economy in Ukraine. Appropriate political measures should contribute to increasing the technological complexity of domestic commodity exports. An evidence base has been collected to justify the allocation of part of the state and international aid for the recovery and reconstruction of enterprises that, during the first five years after the war, will be able to produce export goods of increased technological complexity worth 11.765 billion USD (an average of 2.353 billion USD per year). To achieve such results, these enterprises should restore and increase by 54.9% the export of high-value (non-price, quality) competitive products; process approximately 27% of exported iron ore into final products; 8% of titanium ore; 25% of soybeans; and 5% of corn; and double the volume of organic product sales on foreign markets.

If, in the post-war period, the export of goods begins to grow at the indicated volumes, and the export-to-import coverage ratio returns to the level of 2021 (i.e., to a value of 0.93, compared to 0.57 in 2023), then it can be expected that the forecasted average annual economic growth rate of Ukraine will increase from 3.5% to 6.5%. This will lead to a reduction in the economic recovery period from 8 to 5 years. Moreover, the recovery will occur at a qualitatively higher technological level compared to the economy that existed before 2021.

Одержано 17.09.2024.